

Aktstykker, hørende til Danmarks nyeste Historie.

Breve fra Geheimeraad P. G. Bang til Provst H. K. With
paa Bornholm,*)

meddeelte af E. Holm.

I.

Løvedag Aften den 29de Januar 1848.

Kiære Svoger!

Dersom Overgangen over Isen fra Sverrig til Bornholm bliver meget vanskelig som venteligt er, saa at den næste Overlandspost kommer lige saa tidlig som denne, saa vil Du med den faae den Kongelige Befaling at indfinde Dig i Roeskilde for med samtlige Østifternes Biskopper og Provster at vælge tvende Befuldmægtigede til at møde med de andre for at raadslaae om den nye Rigsforfatning.

Kong Frederik den Syvendes Opgivelse af Kongeloven og alt, hvad dertil hører, faaer Du med Aviserne. Hvor-
megen Andeel Din Svoger har havt i det hele Forfatnings-
værk sig de Dig ei, og den vil jeg da fortælle Dig; der lever dog Ingen af Familien, hvem et saadant Hverv bliver anviist for Fremtiden.

Den 22de Juli f. A. befalede Kongen sine Statsministre at afgive deres Betænkninger over hvad der kunde gøres for at virke for Landsdelenes Sammenhold, men han udtalte sig endnu imod en Forandring af Forfatningen, som han betegnede som det yderste Nødmiddel. Han gav dem end ikke alle Akter i Hænder navnlig ikke Thronfølgerens

*) Originalmanuskriptet til disse Breve tilhører afdøde Provst With's Datter.

Forestilling af 6te Februar f. A., hvori han tilraadede en constitutionel Forfatning — rigtignok paa en uiværksættelig Maade. De tvende danske Ministre fraraadede rigtignok Kongens Forslag at hielp sig ved et nyt udvidet Statsraad med folkelige Medlemmer og ved en ny Ministerialforfatning, men de indlode sig ei paa en Forfatningsforandring, som de efter Kongeloven ei heller kunde, saalænge Kongen ei satte dette under Discussion. Stemmann tilraadede Stændercomiteer, og de tilraadede alle Sammenkaldelse af de vigtigste Mænd fra alle Statsdele uden at opgive Themat for disses Forhandling. Reventlow Criminil udtalte da først, at kun i en Forfatningsforandring var Frelse at søge, men han angav endnu ikke hvilken. Kongen leverede da Karl Moltke kun Ørstedes, efter Befaling affattede, Udkast til Stændercomiteer og Reventlows Votum og forlangte hans Betænkning. Han sluttede sig til Reventlow og foreslog at lade Provindsialstænderne som saadanne vælge de $\frac{2}{3}$ Dele af de Mænd, som nu skulde indkaldes. Da kaldte Kongen mig den 14de December, overgav mig alle Dokumenter, ogsaa dem, han ei havde betroet Ministrene, sagde mig, at han havde den største Tillid til mig og forlangte min Erklæring over alt men især over Reventlows og Carl Moltkes Forslag. Jeg forlangte hans udtrykkelige Befaling om jeg skulde ytre mig frit om Kongelovens Forandring og en Forfatnings Indførelse. Hans Svar var, at det var hans Villie, at jeg skulde frit udtale min fulde Overbeviisning; han vilde modtage min Erklæring efter Julen. Jeg arbeidede tildeels Natten med Dagen, som jeg aldrig før har arbeidet, og 2den Juledags Morgen gav jeg Cabinetssecretæren min Betænkning under Forsegling. Jeg gik til Bunds i Sagen, gav Grundtrækkene til en Forfatningsforandring, som jeg tilraadede, og en anden Maade at

tilveiebringe Valget af Landsdelenes Befuldmægtigede til at raadslaae om Udkastet.

Jeg saae aldrig Kongen mere, men han udtalte for Flere, at mit Arbeide var det bedste, han i sin Regieringstid havde modtaget, skrev i Margen med Blyant bifaldende Bemærkninger, og det extraordinære Statsraad, hvori Sagen skulde bringes til Ende, var berammet til om Mandagen, da Feberen greb ham om Søndagen. Han samlede sine sidste Kræfter og skrev et Testamente til sin Søn, hvori han anbefalede ham strax at erklære, at han vilde give en fri Forfatning og anbefalede, som man siger, Stemann og mig til ham. Saa lagde han sig for aldrig at reise sig. Den sidste skiebnesvangre Dag holdt det haardt nok at bøie Stemann, som Kronprindsen ene tyede til, til at lade Statsraadet sammenkalde for at raadslaae om Tiltrædelsespatentet, og jeg medvirkede ei saa lidet dertil. Det skete, og om Natten kaldtes jeg til for at raadslaae med om dette Patent. Det var en uhyggelig Samling. Jeg havde en væsentlig Andeel i Proclamationen, skjøndt der ei var Tid til at faae den ret drøftet. Jeg kaldtes atter til Statsraadets tvende Sessioner, hvori Forfatningsspørgsmaalet afgiordes. Kongen forelagde Hovedpunkterne af min Erklæring, og Ingen vidste noget Bedre: og saaledes er det Hele da blevet til. I Forfatningssagen vil Kongen fremdeles bruge mig. Det er overdraget Finantsministeren, Ørsted, Carl Moltke og mig at udarbeide den nye Forfatningslov, og dermed er det vigtigste Hverv, Mænd hidtil her har havt at udføre, lagt i vore Hænder.

Gud give at dette Forsøg maa lykkes. Jeg har ei meget Haab om at det gaaer. Jeg frygter, at Hertugdømmernes Befuldmægtigede skyde al fælles Forfatning fra sig uanseet de store Rettigheder, den fuldkomne Lighed

med det større Kongerige, den Bibeholdelse af deres nærværende Selvstændighed, især af deres egne hidtilværende Rettigheder, der bydes dem: og da er Fædrelandets Fremtid sørgelig. Dog Gud raader ogsaa over Menneskenes Sind.

Der har Du Sammenhængen i det Hele. Ingen Miskiendelse fra det ultradanske, bestandig voxende Parties Side skal saare mig eller bevæge mig til at vige fra hvad jeg holder for Ret mod alle Landsdele. Udrettes end Intet, saa have Kongens Raader og jeg iblandt dem gjort hvad vi kunne. Lykkes Foretagendet skal jeg med Glæde blive Rentekammerdeputeret, som jeg er og leve for min Familie. Ogsaa her maa jeg bede til Gud, at han holder sin Haand over os.

Din hengivne Svoger

Bang.

2.

Brev om hvad der passerede fra Januar
til Martsdagene 1848.

Ligesom jeg i et tidligere Brev til Dig, kjære Svoger, har meddelt Dig Underretning om de Forhandlinger om Indførelsen af en constitutionel Forfatning for det samlede Monarkie, som foregik i Slutningen af Christian den 8des Regjeringstid, og i hvilke jeg tog en væsentlig Deel, saaledes har Du ønsket, at jeg skulde optegne min Deeltagelse i de følgerige Begivenheder, som under Frederik den 7de sluttede sig til hine Forhandlinger, der iøvrigt selv ved samme tilsidst bleve døde og magtesløse. Jeg efterkommer herved dit Ønske, for at disse Optegnelser kunne bevares i vor Familie.

Allerede 8 Dage før Christian den 8des Død, da hans Sygdom begyndte at tage den betænkeligste Vending, talte

hans Cabinetssecretair, Kammerherre Tillisch til mig om hvad jeg meente der kunde gjøres for at naae det nærmeste Formaal, nemlig en Overgang af Kongens Regjering til hans Søn, uden voldsomme Bevægelser i Hovedstaden, hvilke saavel han som jeg frygtede. Jeg foreslog dengang allerede, at man skulde strax, naar Kongens Liv af Lægerne virkeligen var opgivet, samle Statsraadet, og til dette til lige kalde Etatsraad Hvidt, som Borgerrepræsentanternes Formand og det saakaldte liberale Partis meest anseete Navn; og iøvrigt øieblikkeligen i en Proclamation udtale sig i en beroligende Retning. Han yttrede hertil, at de gamle Ministre, og især den hos Thronfølgeren indflydelsesrigeste, Steemann, aldrig vilde gaae ind paa Hvidts Tilkaldelse, men bad mig dog tale med Finantsministeren herom. Jeg gjorde dette, men han var, skjøndt egentligen ei derimod, dog aldeles utilbøielig til i det Hele at tage Initiativet i hvad der skulde skee, da Steemann var den ældste. Han meente vel og, skjøndt han ei sagde det, at han, der aldrig har staaet i noget venskabeligt Forhold til Steemann, kun vilde bevirke det Modsatte af hvad han ønskede. Der gik derefter nogle Dage, indtil Morgen den Dag, da Kongen om Aftenen døde, da Tillisch, der mødte mig paa Palæet, fortalte mig, at Steemann, til hvem Kronprindsen, da Kongen nu var saa godt som opgiven, havde henvendt sig om Raad, jeg veed ei om personligen, men i alt Fald flere Gange gjennem sin Cabinetssecretair Etatsraad Lunding, var bestemt paa, at Kronprindsen skulde optræde strængt, og ved sin Tiltrædelsesproclamation Intet love, og at Byen vilde kunne holdes i Orden ved Politiet og den øvrige executive Magt. Tillisch havde — sagde han — gjort ham de meest indtrængende Forestillinger herimod, men Intet udrettet; til hans Opfordring,

dog at conferere med de andre Ministre, om hvem Tillisch vidste, at de Reventlou, Vilhelm Moltke og Ørsted, vare af anden Anskuelse, havde Steemann svaret ham, at det kunde Intet nytte, han blev dog ved sin Mening, og vilde ei raade Kongen til Andet. Efter Tillischs Opfordring gik jeg da i denne Anledning til Reventlou, der sagde mig, at han allerede havde henvendt sig til Steemann om, at den ny Konge burde udtale sig i en anden Retning, og at han igjen den Dag vilde gaae til ham, hvilket han og senere gjorde. Jeg leverede Reventlou et Udkast til en Tiltrædelsesproclamation, som jeg nogle Dage forud havde skrevet, bad ham benytte hvad han vilde deraf som sit, og derefter tilintetgjøre den. Jeg gik derpaa fremdeles til Conferentsraad Treschou — dette af min egen Drift — og bad ham indvirke paa Steemann. Han vilde ei selv gjøre det, da han i Øieblikket stod i et spændt Forhold til Steemann, og selv Intet vilde udrette hos denne, men han bad Valdemar Oxholm, Kronprindsens forrige Hofchef, som han havde kaldt herover, gaae til Steemann, og hans Forestillinger, i Forbindelse med Reventlous og muligen Fleres, omstemte endeligen Steemann.

Saasnart Kongen om Aftenen var død, kaldte hans Søn da øieblikkeligen Statsministrene, Grev Carl Moltke og Tillisch sammen til sit Raad. Det var ei paatænkt af ham selv at tilkalde mig, men paa Tillischs Forslag sendte han en Lakai til mig, der ved Midnat bragte mig Kongens Befaling at komme op paa Slottet. Jeg kom imidlertid først derop omtrent en halv Time, efterat Statsraadet var begyndt. Kongen havde aabnet dette (sagde man mig senere) med en hjertelig Tiltale til Ministrene, hvori han udtalte Erkjendelsen af sine ringere Evner end hans afdøde Faders, udbad sig deres Bistand m. v.; derefter havde han med-

deelt dem, hvilket han ogsaa gjentog for mig ved min Ankomst, at hans Fader i det bekjendte Brev (som han angreben af Feber nedskrev umiddelbart førend han lagde sig paa sit Dødsleie, forseglede og leverede sin Adjutant Irminger, med Befaling at levere hans Søn det strax efter hans Død) havde tilraadet ham, strax ved sin Tiltrædelse i et Patent at tilkjendegive, at han vilde indføre en for den hele Stat fælles fri constitutionel Forfatning. I Brevet skal han iøvrigt have anbefalet Steemann til sin Søn, som hans første Raadgiver, og sin Søn til Steemann, ligesom han og skal have anbefalet mig til hans Søn, som en Mand, til hvem han havde særdeles Tillid. Denne Deel af Brevet meddeelte Kongen imidlertid ikke, idetmindste ei mig ved min Ankomst, men sagde blot, at i Brevet havde hans Fader anbefalet ham at følge betroede Mænds Raad. Steemann havde imidlertid i det nys begyndte Statsraad fraraadet i Tiltrædelsespatentet strax at binde sig til et saa bestemt Tilsagn om en fælles constitutionel Forfatning, hvorimod man skulde udtale sig i mere almindelige Udtryk, og hen vise til den afdøde Konges begyndte Ordning af de offentlige Forhold. Dette var bifaldt af de andre Tilstedeværende og derhos vedtaget, at man skulde i de første Dage nærmere forhandle om Forfatningens Forandring, og derefter bringe den tagne Beslutning til offentlig Kundskab. Man havde i Henhold hertil lige begyndt at discutere et foreliggende Udkast til Tiltrædelsespatentet, som rimeligviis var affattet af Reventlou i Forening med Steemann, og som i flere Puncter var mindre bestemt end mit Dagen i Forveien Reventlou leverede Udkast, hvoraf dog en Deel var benyttet. Efter min Ankomst paa Slottet og Indførelse i Statsraadet meddeelt mig nu hvad der saaledes alt var

vedtaget og passeret, hvorefter Discussionen over Udkastet blev fortsat. Jeg foreslog flere Modificationer i Henhold til mit tidligere Udkast, som bleve antagne, og efter at det saaledes modificerede Udkast var oplæst og af Kongen vedtaget, begyndte Greve C. Moltke, Kammerherre Tillisch og jeg paa at reenskrive de 3 Exemplarer, af hvilke Kongen skulde beholde eet, og eet sendes til hvert af Cancellierne. Under selve Reenskrivningen foreslog nu Grev C. Moltke endnu, at en Passus maatte optages, hvorved betegnedes, at den omhandlede Ordning af de offentlige Forhold «sigtede til at sikre Landsdelenes gjensidige Rettigheder». Dette Forslag blev imidlertid ei saa omhyggeligen discuteret, og da man allerede havde reist sig, og da jeg indvendte at det var mindre passende i Patentet at henvise til Spændingen mellem Landsdelene, og foreslog at sætte «Borgernes» istedetfor «Landsdelenes», blev hiint Udtryk valgt, uagtet Ørsted gjorde den Indvending imod samme at det var for ampelt. Det var Skade, at denne Indvending ei blev paaagtet, og at man overhovedet saaledes indlod sig paa det færdige, iøvrigt vel redigerede Patents Forandring under selve Reenskrivningen, thi Udtrykkene «sikre Borgernes gjensidige Rettigheder» blev senere mistydet af Oppositionspressen for at bevise, at Patentet ei henviste til Indførelsen af en constitutionel Forfatning, uagtet dette iøvrigt fremgik af Sammenhængen. Fremdeles blev under Reenskrivningen udeladt en Yttring om, at den paatænkte Ordning af de offentlige Forhold allerede inden den afdøde Konges Bortgang var tiltraadt af Thronfølgeren, hvilket imidlertid var ligegyldigt. Om Morgenens Kl. 2¹/₂ hævdedes denne uhyggelige Statsraadssession, i hvilken Alle følte sig nedtrykte ved Tanken om det nu indtraadte skjæbnesvangre Thronskifte, og som afholdtes i de store,

og slet oplyste Gemakker paa Slottet. Kongen anmodede os om Alle at være tilstede paa Slottet igjen Kl. 9 ved hans offentlige Proclamation.

Til den nævnte Tid samledes de høiere Embedsmænd paa Slottet, den afdøde Konges Nærmeste, som Levetzau, Adler med flere, høist bevægede (Grev C. Moltke var strax om Morgenen udnævnt til Statsminister) — kun Steemann var oprømt og geskæftig og gererede sig som den alt formaaende Minister. Proclamationen er tilstrækkeligen beskrevet i de offentlige Tidender.

Mandagen den 24de Januar Kl. 12 holdtes den første Statsraads Session, hvortil jeg var tilsagt. Kongen indførte Kammerherre Stiftamtmand Bardenfleth som af ham beskikket Statsminister, og tilkjendegav mig, at jeg havde at deltage i Raadslagningen om en ny constitutionel Forfatnings Indførelse men ei i andre Sager. Geheimeraad Grev Otto Moltke skulde ogsaa overvære hine Forhandlinger. Kongen havde derhos ladet Tillisch affatte de vigtigste Grundtræk for den ny Forfatning, som bleve oplæste i samme Session, dog uden at Kongen vilde ansee disse Grundtræk for bindende, men forbeholdt sig at forandre dem. De vare alle i det Væsentlige de samme, som i sin Tid af mig vare forelagte den afdøde Konge (cfr. mit forrige Brev) dog med det Tillæg, at Forfatningen, der kun skulde angaae de fælleds Anliggender for hele Staten, medens Provinsialstænderinstitutionen forblev urørt indtil videre, skulde gaae ud fra et Tokammersystem.

Onsdag til Fredag holdtes derpaa dagligen Discussionerne i Statsraadet over de meddelte Grundtræk, dog saaledes at de strax inden Discussionernes Begyndelse af Kongen atter indskrænkedes til det meest paatrængende Fornødne (de Momenter, som findes i Forfatningsrescriptet),

idet Discussionen om de øvrige Bestemmelser, selv om Tokammerssystemets Anvendelse, forbeholdtes, indtil den Commission, som skulde affatte Udkast til hele Forfatningsloven, havde forelagt sit Arbeide. Greve C. Moltke havde fremdeles, inden Discussionernes Begyndelse, udarbejdet Udkast til Rescript om de indflydelsesrigeste Mænds Indkaldelse til at give Betænkning over den eventuelle Forfatningslov, og derved sluttet sig til det af Kongen om Mandagen meddelte Program, og dette Udkast til det saakaldte Forfatningsrescript blev nu Punct for Punct gennemgaaet. Tillisch fungerede som Referent, derefter voterede jeg først, saa Bardenfleth og derefter de andre Ministre, den ældre efter den yngre, sidst Arveprindsen. Ordet kunde da atter tages af Enkelte, og endeligen afgav Kongen sin Bestemmelse, og fulgte han altid Pluraliteten, selv hvor det var kjendeligt, at han personligen heldede til Minoritetens Mening. Steemann var den hele Tid sengeiggende af Podagra, som han havde paadraget sig Proclamationsdagen, og deltog saaledes slet ikke i disse Discussioner. C. Moltke havde i Forfatningsrescriptet selv indbragt den Passus, «at den ny Forfatning ei sigtede til at ophæve den bestaaende Forbindelse imellem Hertugdømmerne». Jeg opponerede paa det stærkeste imod at denne Passus optoges, da jeg vel ei vilde bryde denne Forbindelse ved den ny Forfatningslov, men fordi det altid var muligt, destoværre endog rimeligt, at Slesvigs Deputerede vilde optræde fiendligt mod Stats-eenheden, saaledes som de havde gjort i den forrige Stænderforsamling, og at de vilde begjære Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund; Kongen burde da ei være bunden ved et Art Tilsagn, naar Forbindelsen under slige Forhold ei længere kunde tilstedes. Bardenfleth under-

støttede dette mit Forslag af al Magt. Vilhelm Moltke vilde gaae en Middelvei, men alle de andre Medlemmer af Raadet, ogsaa Grev Otto Moltke, var af den modsatte Mening, og uagtet Kongen just her personligen var enig med Bardenfleth og mig, gav han dog endeligen Pluraliteten Medhold og bifaldt formeligen hiin Passus's Optagelse. Det var en ringe Erstatning, at jeg, heri understøttet af C. Moltke, fik antaget den Passus, at det danske Sprog i Slesvig skulde sikkres ved Forfatningsloven. Da Dagen efter Statsraadets Medlemmer samledes, meddelte Bardenfleth, at den syge Steemann aldeles havde sluttet sig til ham (og mig) i Henseende til nysnævnte Punct, og at han vilde bede Kongen om, at Spørgsmaalet endnu engang maatte blive optaget, men da erklærede Reventlou og C. Moltke, at da Rescriptet med hiin Passus allerede var givet til Reenskrift, og dennes Optagelse altsaa nu ei længere ubekjendt for Mænd uden for Statsraadet, vilde de, naar denne engang formeligen afgjorte Qvæstion atter skulde optages, strax bede Kongen om deres Afsked. Ved Sessionens Begyndelse gav Kongen Bardenfleth Ordet for at foredrage Steemanns Votum, som var begjært taget til Protocollen. Efter at have gjort det, sluttede Bardenfleth med, at han vilde have bedet Kongen om, at Spørgsmaalet paa ny maatte foretages, da han ansaae det af yderste Vigtighed, men han var kommen til Kundskab om, at en saadan fornyet Discussions Tilstedelse vilde føre saa betænkelige Følger med sig (hvormed han meente de tvende tyske Ministeres Dimission, som han dog ei nævnte), at han frafaldt saadan Bøn. Den 28de Januar blev da, efter at Arveprindsen, som arveberettiget Agnat havde vedtaget den eventuelle Forandring af Forfatningen, det saakaldte Forfatningsrescript, hvis nærmeste Øiemed som berørt var

Indkaldelsen af erfarne og indflydelsesrige Mænd fra Kongeriget og Hertugdømmerne, men som derhos tillige indeholdt Grundtrækkene af den paatænkte constitutionelle Forfatning, oplæst, det tyske Exemplar af Greve C. Moltke, det danske af Ørsted, og derpaa overgivet Kongen til Underskrift. Under den dybeste Taushed, saa at Pennestrøget tydeligen kunde høres, tog Kongen Pennen, underskrev med fast Haand Rescriptet, og dermed Enevoldsmagtens Afskaffelse. Alle reiste sig og udbragte for Kongen Ønsket om, at det nu foretagne vigtige Skridt maatte blive til Velsignelse for Fædrelandet. Han takkede Medlemmerne af Statsraadet for deres Medvirkning og hævede det for en kort Tid. Omtrent efter en halv Times Forløb bleve Medlemmerne atter indkaldte, og han tilkjendegav, at have som Medlemmer af den Commission, der skulde udarbeide Forfatningsloven, udnævnt: Greve V. Moltke, Ørsted, C. Moltke og mig. Den første gik imidlertid strax efter ind til Kongen, og paaberaabende sig, at Ordningen af de statsretlige Forhold laae uden for hans nærmeste Fag, at dette medtog hans hele Tid, at det vilde gjøre et mindre heldigt Indtryk, at tvende Beslægtede af den høie Adel udgjorde Halvdelen af Commissionen, bevirkede han, at denne kun kom til at bestaae af de tre andre Medlemmer, saaledes at han alene skulde tilkaldes ved væsentlig Dissents, og med Hensyn til Forfatningens Regulering af de finantsielle Forhold.

Efter at Commissariatet var udfærdiget og Commissionens Medlemmer havde noget forberedet sig, begyndte den paa sit Arbeide, idet den gik ud fra de af Kongen foreløbigen vedtagne Grundsætninger, navnlig at den nye Konstitution kun skulde angaae hele det samlede Monarkies fælles Anliggender, medens hver Landsdeels Selvstændighed og navnlig deres Provindsialstænder for deres

indre Anliggender vedligeholdes urørte, samt at Constitutionen skulde beroe paa et Tokammersystem. Vi arbejdede saaledes, at jeg i Almindelighed udarbejdede de første Momenter af hvert Afsnit, disse bleve derpaa mundtlig forhandlede indtil vi vare blevne enige, hvilket almindeligviis naar vi ei vare det strax opnaaedes ved Overeenskomst mellem C. Moltke og mig, som Ørsted tiltraadte, idet han iøvrigt tog liden activ Deel i Forhandlingerne og i det Hele arbejdede med kjendelig Ulyst, uden Haab om, at Commissionens Resultat tilsidst vilde vinde Bifald. Udkastet til Forfatningsloven selv var allerede færdigt og tilstillet Greve V. Moltke til Gjennemsyn, og vi vare beskjæftigede med Hovedbilagene, nemlig C. Moltke med Hertugdømmernes Valglov, jeg med Kongerigets og Ørsted med Forretningsreglementet, hvortil han endog i de sidste Dage allerede havde tilstillet os tvende Andre et Udkast, da vore Forretninger afbrødes. Vort Udkast til Forfatningsloven havde vel, hvad det første Kammers Organisation og Virksomhed angik, en aristokratisk konservativ Charakter, idet vi sluttede os til de liberalere tyske Forfatningers især den sachsiskes Forskrifter om det første Kammer. Dog havde jeg bevirket, at det andet Kammer alligevel vilde faae den overveiende Indflydelse. Dettets Organisation og Virksomhed var i det Hele bygget paa rent demokratiske Grundsætninger, hvori C. Moltke var aldeles enig, Valgretten omfattede Huusmændene med Jord, og Enhver der svarede i Kjøbenhavn 32 Rd., i Kjøbstæderne 20 Rd., paa Landet 12 Rd. halvaarlig Leie, Valgbarheden næsten ligesaa udstrakt som Valgretten o. s. fr. Den af C. Moltke udarbejdede Forordning til Beskyttelse af det danske Sprog i Nordslesvig, var derhos meget energisk og gennemgribende, og var et liberalt Hovedbilag til Forfatningsloven.

Imidlertid havde Agitationen vendt sig imod Forfatningsrescriptet, og den af Christian den 8de saalænge fulgte Politik at haandhæve en Statsenhed mellem Kongeriget og begge Hertugdømmer. Det saakaldte danske Parti som fordrede Danmark til Eideren, og det Slesvigholstenske Partie bemægtigede sig ei alene Pressen, men gennem Forsamlinger søgte man at vinde Mængden og fremkalde en Magt, for hvilken Regjeringen maatte ligge under.

Den franske Revolution gav disse Bevægelser en hidtil ukjendt Betydning, og det Slesvigholstenske Parties Anmasselser bragte efterhaanden Folkestemningen i Danmark paa det saakaldte ultradanske eller de Eiderdanskens Side, hvilket Parties Udskeielser og tildels uretfærdige Behandling af Christian den 8des Politik bleve oversete; og det lykkedes dette Parti, navnlig ved Magister Monrads Pen, at gjøre de gamle Ministere, og især Forfatningscommissionens Medlemmer, mistænkelige som slesvigholstensk-sindede. Et vigtigt Moment, som ei tør oversees, ved at bedømme Begivenhedernes Gang, var Bardenfleths Virksomhed. Han heldede allerede, da han indtraadte i Ministeriet, til det eiderdanske Parties Anskuelse, skjøndt han netop i det foregaaende Aar paa Kronprindsens Vegne havde affattet et Forslag om en Heelstatsforfatning, og han gik efterhaanden, som Slesvigholstenerne fremtraadte i et fiendtligt Forhold til Staten, ganske over til hiint Parties Anskuelse. Hans Indflydelse hos Kongen og hans Popularitet steg dagligen, medens de ældre Ministere, Reventlou, C. Moltke, og Ørsted (og jeg) bleve stedse mere deels forhadte deels mistænkte. Han, maaskee i Forbindelse med Steemann selv, bevirkede uidentvivi Steemanns og Ørsteds Entledigelse fra den active Tjeneste, hvorved han blev Justitsminister; og der opstod endeligen i Midten

af Marts en saadan Uenighed mellem (de) trende nævnte ældre Statsraadsmedlemmer, som vilde, at man skulde erklære sig imod Holsteens Indlemmelse i den paatænkte ny tyske Statsenhed under et Nationalparlament i Frankfurt, — og Bardenfleth der var af den modsatte Anskuelse — hvilket han selv meddelte os Natten mellem den 21de og 22de (Marts) ved Forhandlingerne om det ny Ministeriums Dannelse — at en Forandring af Ministeriet blev uundgaaelig. I Forfatningscommissionen omtalte C. Moltke og Ørsted vel Intet af det Passerede for mig, men enkelte Yttringer viste mig dog deres bitre Stemning imod Bardenfleth, der udentvivl ogsaa i Henseende til Slesvig ved hin Leilighed i Statsraadet havde vedkjendt sig det eiderdanske Parties Anskuelser, og urgerede paa, at ved Holstens Indlemmelse i den reconstruerede tyske Stat blev Slesvigs Adskillelse fra dette nødvendig, ligesom Bardenfleth trængte paa at man skulde ruste sig. Lehmann havde i denne Tid et Par lange Audientser hos Kongen, og søgte at vinde ham for Partiets Anskuelser. Det er endog sagt, at den store Forsamling i Casino den 20de Marts om Aftenen, som sigtede til at bevirke det gamle Ministeriums Entledigelse, handlede efter Conference med Bardenfleth, der ønskede denne Demonstration for at fjerne dette Ministerium; men jeg veed Intet paalideligt herom, og troer det ikke. — At de gamle Ministeres Venner skildre Casinoforsamlingen som Resultatet af en Cabale af Bardenfleth og Lehmann, er naturligt, men jeg holder for, at den i Hovedsagen fremgik af Folkestemningen i Hovedstaden med Hensyn til det slesvigske Spørgsmaal, hvilken høist ophidsede Stemning benyttedes af det liberale Parties Ledere ei blot i denne Retning men og for at fremkalde en demokratisk Forfatning.

Jeg skal ei opholde mig ved hvad der passerede i hiin Forsamling i Casino den 20de Marts om Aftenen, saalidet som ved de øvrige ældre Begivenheder, som ligge mellem Forfatningsrescriptets Udgivelse i Slutningen af Januar og Ministerskiftet. Disse Begivenheder ere noksom offentliggjorte og bekjendte. Om Aftenen den 20de Kl. 7 vare Forfatningscommissionens Medlemmer, C. Moltke, Ørsted og jeg endnu samlede, som sædvanligt paa Ørsteds Bopæl. Jeg foreslog at udsætte Forhandlingerne, da vort Arbeide vilde blive frugtesløst, hvorledes Forholdene saa bleve ordnede. Nogle faa Minuter, forinden Mødet, havde jeg talt med Capitain Tscherning hos Etatsraad Suhr, og af ham erfaret den hele Hensigt med Casinoforsamlingen, der lige skulde begynde, hvorom jeg tillige underrettede C. Moltke og Ørsted. C. Moltke vilde imidlertid at vi skulde vedblive, og i 3 Timer til noget over 10 fortsattes vor Discussion om et Afsnit af Valgloven. Ligesom vi havde reist os, kom Etatsraad Salicath for at bringe Ørsted Underretning om Udfaldet af Casinoforsamlingen. Det var besluttet, at Forsamlingen, og venteligen en stor Masse af Borgere næste Dag skulde ledsage Magistrat og Borgerrepræsentationen til Slottet for at understøtte Begjæringen om det gamle Ministeriums Entledigelse. Jeg kjørte hjem med C. Moltke, der var høist indigneret over den imod ham viste Miskjendelse af hans redelige Villie til at sammenholde det Hele, og uagtet jeg, ved at udstige, fraraadede det, kjørte han hjem til sin Bopæl midt imellem den fra Casino udstømmende og udenfor forsamlede Mængde. Denne molesterede ham ei i mindste Maade, og viste herved ligesaa roesværdig en Holdning, som han viste sit bekjendte personlige Mod. Om Natten kunde jeg ikke sove, idet mine Tanker vare altfor beskjæftigede med den bestaaende

Crisis og jeg, der ei har saadant Mod som Moltke, derfor ei kunde gjøre mig fri for den Frygt, at Pøbeloptøier, som jeg dog ei ventede vilde gaae videre end til at slaae Vinduer ud og deslige, vilde blive rettede imod de gamle Ministre og ogsaa imod mig, hvilket Enkelte af mine Bekjendtere havde sagt mig blev omtalt i Byen, og at da min Kone, som laa af Barselbeberens Følger, derover kunde blive dødeligen forskrækket. Kl. 6 om Morgenen den 21de stod jeg op og gik ud til Bardenfleth, med hvem jeg antog at staae paa en god Fod, og sagde ham, at jeg iøvrigt ei vilde blande mig i hvad der nu forhandlede, men kun sige ham, at hvis et nyt Ministerium tildels af det liberale Parti skulde dannes, ansaae jeg Etatsraad Hvidt og Tscherning for de 2 i Øieblikket vigtigste Medlemmer. Han svarede mig, at Kl. 9 skulde de gamle Ministre kaldes op paa Slottet, det hele Ministerium vilde da gaae af, og han havde med Hensyn til det nye Ministeriums Dannelse allerede henvendt sig til Monrad, som just var hos ham. Han antog hele Armeen saa uvillig stemt imod Tscherning, at han neppe burde gjøres til Krigsminister, hvilket ellers ogsaa han ønskede. Iøvrigt var han meget venskabelig imod mig, men svarede paa mine Ytringer om at jeg for min Person saa meget ønskede et Amtmandskab og navnlig hans forrige Amt (Odense) hvortil jeg 8 Dage forud havde meldt mig, at han selv maaskee inden Aften var paa Veien til Odense.

Kl. 9 kaldtes Ministrene til Slottet. Efter hvad der er mig meddelt, og som jeg anseer for paalideligt, tilkjendegav Kongen her de forsamlede Ministere, at Regjeringen nu maatte forandre sin Politik navnlig i Henseende til Slesvig i den Retning, som det hele danske Folk attraaede, og overlod iøvrigt Bardenfleth nærmere at udvikle hans

Anskuelse om den fremtidige Politik, efter hvad han havde meddelt denne. Dersom de kunde og vilde gaae ind derpaa, var det ham kjært, han vilde helst beholde sin Faders gamle Raadgivere. Han skal have talt meget mildt. Derpaa reiste Bardenfleth sig, critiserede i et længere Foredrag temmelig skarpt den ældre Regjerings Politik, og tilkjendegav, hvilken forandret Retning Kongen vilde give den. C. Moltke, som tillige tilbageviste Bardenfleths Angreb, Réventlou og Ørsted begjærte da strax og bestemt deres Dimission. Steemann var syg og fraværende denne gang som i al den foregaaende Tid. V. Moltke tilkjendegav, at den antydede Retning af den fremtidige Politik kunde vel i det væsentlige tiltrædes af ham, men naar hans gamle Colleger alle trak sig tilbage, vilde han det ogsaa. Dermed hævedes Statsraadets Session. Personligen har jeg naturligviis ei erfaret noget herom, men jeg har hiin Beretning fra Greve V. Moltkes ældste Søn.

Da Kongen derpaa Kl. 11, som bekjendt, havde svaret de af 15000 Mennesker ledsagede Borgerrepræsentanter, at det var ham kjært at kunne meddele sit Folk, at dets Ønske alt var opfyldt, idet de gamle Ministere allerede havde taget deres Dimission, var det nu overladt Bardenfleth at danne et nyt Ministerium. Det er almindeligen sagt at Bardenfleth den Dag tvende Gange indstændigen har bedet V. Moltke igjen at indtræde, men at denne afslog det, men jeg veed det ei med Vished. Derimod meddeltes mig senere af Bardenfleth selv Følgende om de første Forhandlinger om Ministeriets Dannelse. Han havde henvendt sig foruden til Monrad, til Greve V. Sponneck, og til Etatsraad Francke. Man var Kl. 3 om Middagen bleven nogenlunde enig om, at Sponneck skulde have Finantsministeriet, Francke det tyske Cancelli og Ministeriet

for Hertugdømmerne, Monrad Cultus- og Undervisningsministeriet, medens Bardenfleth beholdt Justitsministeriet, og Gesandten Greve Moltke i Paris skulde have Udenrigsministeriet; hermed var man nærved at være enig. Monrad fordrede imidlertid, at for at hans Anskuelser tilstrækkeligen kunde blive repræsenterede, maatte Hvidt indtræde, i alt Fald uden Portefeuille, og Francke vilde have det erkjendt, at den administrative Forbindelse mellem Holsten og Slesvig skulde vedblive. Da Forhandlingerne alt havde varet nogle Timer skiltes man ad, for atter at komme sammen Kl. 7. Men da var man endnu mere uenig: Francke vilde ei have Hvidt ind, og de andre vilde ei indrømme den administrative Forbindelse mellem Hertugdømmerne. Det forelagdes Kongen, at man ei kunde blive enig, og han gav Francke den Beskeed «Sie sind entlassen, doch in Gnade», hvormed vistnok dog kun var meent fra Forhandlingerne om Ministeriets Dannelselse. Francke skal for at undskylde sin Færd have udtydet disse Ord anderledes. Efter Franckes Bortgang blev der sendt Bud efter Hvidt, men Sponneck erklærede nu, at efterat Francke var traadt tilbage, vilde han ei blive i Ministeriet med mindre jeg vilde indtræde, og foreløbigen tage Rentekammeret. Bardenfleth vilde nu have Forhandlingerne udsatte igjen, men Monrad paastod, at de maatte fortsættes indtil der var dannet et Ministerium, og tilbød at hente mig. Udsættelse kunde saa meget mindre finde Sted, som Dampskibet Skirner Kl. 9 næste Formiddag vilde bringe Deputationer fra de i Rendsborg forsamlede Holstenske og Slesvigske Stænder-Deputerede, og disse 5 Slesvigholstenere maatte gives det fornødne Svar. Kl. 1 om Natten ringede da Monrad mig op, og jeg troede ei at kunne nægte at følge ham. Efterat være ankommen, meddelte Bardenfleth mig det Passerede.

Han var iøvrigt nedtrykt ved de Vanskeligheder, som viste sig ved at danne et Ministerium og udmattet af tvende Nætters Vaagen. Han, Sponneck, Monrad, Hvidt og (jeg) begyndte da igjen en foreløbig Forhandling. Jeg erklærede ei at ville indtræde i et nyt Ministerium med mindre at man 1) modificerede Casinoselskabets af de 4 andre vedtagne Program i Henseende til Slesvig saaledes, at dette blev vel adskilt fra Holsten, men iøvrigt en selvstændig Landsdeel med sin egen Landdag, dog med fælles Diplomati og fælles Armee. Efter nogen Ventilation blev dette indrømmet mig af de andre, dog saaledes at Hvidt og Monrad betingede deres Tiltrædelse deraf, at deres Venner, Lehmann, Clausen og Tscherning (disse vare de 3 Ledere for Casinoforsamlingen) ogsaa vilde erklære sig enige i en saadan Forandring af deres Program (hvilket de vilde have gjort, som det Følgende viser). Paa denne Basis meente jeg nemlig at der med noget Haab om Fredens Vedligeholdelse kunde underhandles med de tyske Afsendinger, ligesom man ved en saadan Ordning af Forholdet vilde vinde alle Nordslesvigere, næsten alle Mellemslesvigere og en stor Deel Sydslesvigere for sig, kort det hele menige Folk i Slesvig, og kun have nogle Aristokrater, en Deel Embedsmænd og Advokater tilbage som Modstandere. 2) at man antog en Krigsminister, hvortil jeg fremdeles ønskede Tscherning, men da man herimod indvendte Armeens 3: Officeersclassens præsumerede Uvillie mod ham, nævnte jeg Generaladjutanten Schøler. 3) at man maatte vinde en agtet Mand til at overtage sig Ministeriet for Hertugdømmerne, i hvilket Øiemed jeg foreslog at sende Bud efter Baron Plessen, den Rentekammerdeputerede, som jeg haabede vilde tiltræde mit Forslag under Nr. 1 og Conferentsraad Rathgen i det tyske Can-

cellie, som man kunde forsøge paa at formaae til ad interim at overtage Præsidentposten i Hertugdømmernes locale Regjering, hvorom jeg dog havde mindre Haab. Disse tvende sidste Punkter bleve strax antagne. Vi gik derpaa alle ind til Kongen og Bardenfleth forelagde ham disse Resultater, hvorhos jeg gjorde ham opmærksom paa, at for Fremtiden maatte han indrømme det ny Ministerium en selvstændig Ledelse af Regjeringsforretningerne, for hvilken det maatte staae til Ansvar, og ved Dissentser mellem ham og Ministeriet i Henseende til væsentlige Ting kunde han ei forandre Ministeriernes Indstillinger og beholde det, men han maatte i saa Fald entledige Ministrene og vælge nye. Kongen bifaldt de forelagte Punkter og navnlig at der sendtes Bud efter Plessen og Rathgen. Da Kl. nu var 3 bad jeg ham, der havde vaaget i trede Nætter, at begive sig til Ro til Kl. 6, medens de nysnævnte tvende Mænd bleve hentede, og vi confererede om den af mig paatænkte Organisation af Ministeriet. Dette gjorde han.

Først Kl. 4½ kom Plessen og Rathgen saavel som Schøler og vi begyndte nu vore Forhandlinger om Ministeriets Dannelse. Plessen erklærede sig enig i mit ovenfor under Nr. 1 nævnte Forslag til Ordningen af Slesvigs Forhold, men Rathgen vilde ei gaae ind derpaa, idet han efter sin Overbeviisning ingensinde kunde erklære sig enig i Ophævelsen af den hidtil bestaaende Forbindelse mellem Slesvig og Holsten, og vilde derfor ei modtage Præsidentskabet i den locale Regjering i Hertugdømmerne. Schøler erklærede, at han paa ingen Maade tiltroede sig Evner til under de truende Forhold at overtage Krigsministeriet, men vilde dog, skjøndt meget nødigen, aldeles provisorisk overtage samme, indtil en anden kunde erholdes, for ei at

hindre Dannelsen af et Ministerium. Men Forhandlingerne strandede derpaa, at Plessen tillige erklærede, at naar Monrad og Hvidt indtraadte uden tilsvarende Medlemmer af det slesvigholstenske Bevægelsesparti til Ex. Advocat Clausen, som tidligere havde hørt til det Nyholstenske Parti (og altsaa været for Slesvigs Afsondring fra Holsteen) vilde det ny Ministerium dog væsentligen i Hertugdømmerne blive betragtet som et af det ultradanske Partis Seir udgaaet Ministerium i ensidig dansk Interesse. Han og enhver ærekjær Mand der indtraadte i et saadant Ministerium for Hertugdømmernes Vedkommende, vilde tabe al Agtelse og Indflydelse hos disse. Plessen var under Fremstillingen heraf temmelig bitter imod Monrad og Hvidt og i det Hele mod de 5 Ledere af Casinoforsamlingen, der havde styrtet det gamle Ministerium uden nu at kunne fyldestgjøre den heraf følgende Forpligtelse at foreslaae Kongen et andet Ministerium, der kunde have nogen Rimelighed for sig at det med Held vilde kunne styre Monarkiets Anliggender. Monrad og Hvidt vilde benægte denne Forpligtelse, men saavel Sponneck som jeg erklærede os heri enige med Plessen og udtalte at det hele danske Folk maatte vente og forlange dette af dem. Hvidt og Monrad syntes under denne Debatte kjendeligen at føle Vægten af dette Ansvar, som deres Parti havde paadraget sig; og herved blev Discussionen ubehagelig nok. Et Resultat var ei at opnaae, thi at optage en eller tvende Ultra-Slesvigholstenere i Ministeriet var — foruden at de ei vare tilstede — ugjærligt efter Stemningen i Kongeriget, og at danne et Ministerium uden nogetsomhelst Medlem for Hertugdømmerne, vilde Sponneck og jeg ikke indlade os paa. Kl. 6 endte vi de frugtesløse Forhandlinger, og vi andre bade Bardenfleth, der under Forhandlingerne havde taget liden Deel i samme

og var høist nedtrykt, at melde Kongen, at vi ei kunde danne et Ministerium. Han gik ind til Kongen, som var kommen tilstede, og sagde ham dette. Kongen var som naturligt i en høist ubehagelig Stilling, og meget afficeret. Han sagde til Bardenfleth at han var tilbøielig til at resignere, hellere end at undergive sig nedværdigende Vilkaar, og Bardenfleth yttrede for mig, at det var hans Alvor, og dermed var alt tabt, da man saa vilde faae en provisorisk Regjering, en Art Republik og Staten snart blive ganske opløst. Saaledes gik vi i dette Øieblik imellem hinanden i en høist uhyggelig Stemning. Monrad udtalte blandt andet i dette Øieblik, at skulde hans Parti ene overtage sig Forretningerne, maatte det antage en ultrademokratisk Charakter; thi alene derved kunde det holde sig og sætte sine Anskuelser igjennem.

For at gjøre et Forsøg paa at redde mit Fædreland fra den store Fare, der virkeligen i dette Moment truede samme, foreslog jeg da Plessen, at han, Bardenfleth og jeg provisorisk skulde overtage Ledelsen af Forretningerne i nogle Dage, underhandle med Hertugdømmernes Afsendinge, og gjøre det sidste Forsøg paa at tilveiebringe en fredelig Udjevning af Forholdene mellem Landsdelene. Kongen vandt da ogsaa Tid til at danne sit Ministerium. Men jeg fordrede derhos, at de 5 Ledere for det ultradanske Parti, Hvidt, Monrad, Clausen, Tscherning og Lehmann, skulde underskrive en Erklæring, som jeg conciperede, og der ei, som Bladet Fædrelandet har angivet, gik ud paa noget Samtykke til Udsættelsen af Ministeriets Dannelse men blot derpaa, «at de efter de dem meddelte Oplysninger erkjendte det for hensigtsmæssigt, at Hans Majestæt i nogle Dage havde udsat Dannelsen af det nye Ministerium, og havde provisorisk overdraget Ledelsen

af Forretningerne til Bardenfleth, Plessen og mig.» Min Hensigt hermed var ei blot at sikre Roligheden i Hovedstaden, hvis Stemning var i høieste Grad ophidset og let kunde gaae over til virkeligt Oprør, naar Forretningerne overdroges til tvende Mænd, som Plessen og mig, der i Henseende til Hertugdømmernes Forhold havde Meningen imod sig og af de Fleste ansaaes som verkappte Schlesvigholsteinere, men ogsaa at constatere, at det ultradanske Parties Ledere vilde indrømme en Afgjørelse af de internationale Forhold paa Tredelingens Basis, som Plessen og jeg havde antaget. Monrad og Hvidt erklærede at ville underskrive en slig Erklæring og gaae hen og søge deres Venner, for ogsaa at erholde deres Underskrift. Bardenfleth og jeg, som gjentagne Gange talte med Kongen i denne Time, forelagde ham dette Arrangement som han bifaldt, og Monrad og Hvidt fjernede sig for at søge de andre deres Parties Ledere, efter at det var af Bardenfleth og mig lovet Monrad og Hvidt, at dersom der toges en anden Bestemmelse under deres Fraværelse, skulde de faae Underretning derom. Kl. var dengang 7.

Forinden jeg nemlig havde foreslaaet dette provisoriske Arrangement var Kammerherre Tillisch, som hele Natten havde været paa Slottet, kommen frem og yttrede for Bardenfleth og mig, at nu var der Intet andet for, end at Kongen igjen antog sit gamle Ministerium; og da Bardenfleth og jeg begge yttrede, at dette aldrig lod sig udføre efter hvad Kongen allerede havde Dagen iforveien erklæret for Borgerrepræsentanterne, og efter hele Stemningen, vedblev han dog, at det var den eneste rette Udvei; og har vistnok gjort det samme gjældende med al Kraft hos Kongen, som dog ei gik ind derpaa men som bemærket, vedtog Dannelsen af en provisorisk Bestyrelse, og Udsættelsen af

det endelige Ministeriums Organisation. Da det imidlertid var uvist, om de tidnævnte Ledere vilde underskrive den forelagte Erklæring under hvilken Betingelse vi tre, Bardenfleth, Plessen og jeg, alene vilde overtage et provisorisk Ministerium, blev det, efter at Monrad og Hvidt vare gaaede, vedtaget af Kongen, at Tillisch skulde søge at formaae Greve V. Moltke, C. Moltke og Toldkammerpræsident Bluhme til at møde paa Slottet for at conferere med Kongen om et Ministeriums Dannelse, hvis det provisoriske Ministerium ei kom istand. Tillisch gik strax og søgte disse Mænd. Efter at han var gaaet, confererede Kongen igjen med Bardenfleth og mig, og yltrede sig nu tilbøielig til — venteligen efter tidligere Omtale med Tillisch — at danne sit Ministerium væsentligen af V. Moltke, C. Moltke, Bardenfleth, Bluhme og Schøler. Han erklærede derhos paa det høitideligste gjentagne Gange for Bardenfleth og mig, at han aldrig vilde tillade, at en Soldat skjød paa Folket, det var Uret at bruge Militairet mod Folket og det førte aldrig til noget godt Resultat; han vilde derimod ved at bekjendtgjøre, hvilke Ministere han havde udnævnet, overgive sig og sin Throne til det Kjøbenhavnske Borgerskabs Beskyttelse, og vilde eller kunde det ei beskytte ham, — vilde han resignere. Jeg udarbejdede efter hans Begjæring paa Stedet Udkastet til en kort Proclamation herom. Imidlertid gik Tiden hen, vi hørte endnu Intet fra Hvidt og Monrad. Kongen blev utaalmodig og vilde ei vente længere; jeg sagde da at jeg strax vilde søge dem og øiekløkkeligen bringe Erklæringen, for hvilket Tilfælde Kongen havde taget og ladet dem tilkjendegive sin Bestemmelse, at indrette for nogle Dage det provisoriske Ministerium. I modsat Fald var Kongen løst fra sit Ord, og kunde vælge det nu af ham paatænkte

Ministerium, om hvis Tilraadelighed jeg iøvrigt ei dengang yttrede videre.

Kl. 9 fandt jeg fornævnte Ledere samlede hos Etatsraad Schouw, og desuden Cand. juris Stænderdeputeret Hother Hage, Journalist Ploug og Professor Krieger. De vare høist alvorlige, paa den ene Side meget betænkelige ved at underskrive Erklæringen, hvorved de meget rigtign erkjendte at de vedtog en Opgivelse af deres hidtilværende Dogma, at Slesvig kun skulde være en dansk Provinds, hvilket de selv havde indpræget en stor Deel af det danske Folk, som de nu maaskee ei kunde lede i anden Retning, — paa den anden Side ogsaa betænkelige ved Ansvarret for, naar de nægtede Erklæringen, at fremkalde en mulig Resignation af Kongen, Uroligheder m. m. Jeg erklærede dem, at jeg enten maatte have Erklæringen underskrevet med mig, eller ogsaa var al Forhandling afbrudt med dem, og Kongen tog anden Bestemmelse. Da sagde først Tscherning, at der var saa liden Forskjel mellem, om Slesvig fik en selvstændig Landdag eller en provindsiel, at han ei derfor vilde udgyde Borgerblod eller raade til dette, han vilde altsaa underskrive. Monrad sagde, at vel var denne Ordning efter hans vedblivende Mening ei den rigtige, men hans Samvittighed tillod ham ei at nægte at underskrive. Derpaa erklærede Hvidt, Clausen og Schouw at ville underskrive. Lehmann vægrede sig meget derved, og vilde have, at jeg skulde nøies med de 5 Underkrifter, men da jeg erklærede, at dermed var det Hele brudt, da han som En af de vigtigste Ledere hermed erklærede sig imod den paatænkte Ordning, hvem rimeligvis Massen da vilde følge, underskrev ogsaa han, som han yttrede «som Monrad(s) og Schouws Slave». Jeg begav mig da strax til Slottet med Erklæringen Kl. 9½.

Her havde imidlertid alt forandret sig. Skirner var kommen, og havde bragt Kongen et uforskammet Brev fra Prindsen af Augustenborg, hvori han skrev, at han havde stillet sig i Spidsen for Bevægelsen i Hertugdømmerne, at naar han inden Fredag fik Indrømmelse af alle disse Fordringer vilde han conservere dem for Kongen, ellers vare de tabte, at Officererne i Rendsborg ei vare sikke paa deres Liv, o. s. v. Kongen var i høieste Grad forbittret, erklærede at nu vilde han selv gaae i Spidsen for Folket, med de Ministre han vilde tage, at Oprøret var allerede udbrudt, som Brevet viste (det han slængte hen ad Bordet) og oplæste han nu den fornævnte Ministerliste over de sidstnævnte 5 Ministre og Proclamationen. Omkring ham stode i dette Øieblik Bardenfleth, Plessen, hans forrige Hofchef, Kammerherre Valdemar Oxholm og jeg, hvis Mening han nu forlangte. Jeg forestillede Kongen, at om en provisorisk Bestyrelse kunde der nu ei længere være Tale, Oprøret ansaae jeg ogsaa nu som udbrudt, men jeg skyldte ham at udtale, som min Overbeviisning, at de nu ankomne Efterretninger om at Prindsen af Augustenborg var i Spidsen af det saa godt som udbrudte Oprør, vilde saaledes op-hidse Borgerne og hele Befolkningen i Kjøbenhavn, at det paatænkte Ministerium, hvori Carl Moltke fik Sæde og Ingen af dem, det danske Parti, til hvilket nu alle vilde slutte sig, havde fuld Tillid til, var umuligt, og vilde Kongen dog holde det, var det rimeligt, at Slottet endnu i den følgende Nat blev stormet. Forbittrelsen imod Slesvigholstenerne vilde nemlig nu ingen Grændse kjende. Kongen blev vred, og udbrød heftigen: «Endnu var han Konge, endnu vilde han selv vælge sine Ministre». Jeg svarede atter, at andet var ei heller min Mening, men mit Raad skulde jeg i dette tunge Øieblik, da han havde for-

langt det, meddele efter min Overbeviisning, og det var, at han sendte Bud efter Lederne for det danske Parti, og lod dem forelægge deres Forslag, ligesom de ældre Ministere, som han nys havde kaldt, kunde forelægge deres Forslag. Han maatte da selv vælge. Plessen var bleg og meget afficeret, og yttrede alene, at Prindsens Brev dog kunde tilstede en anden Fortolkning, og at man ikke endnu turde gaae ud fra, at Oprøret var udbrudt. Bardenfleth erklærede, at han maatte være enig med mig deri, at det nu ei var muligt at undlade at optage Flere af Lederne af det danske Parti i Ministeriet, men han maatte gjøre opmærksom paa, at derved blev det demokratiske Princip i en Grad gjældende, som man senere maaskee vilde fortryde. Endeligen sagde Oxholm kort og bestemt: «Deres Majestæt! Det er nødvendigt, at De sender Bud efter Skandinaverne». Kongen havde sat sig ned, opmærksomt hørende paa Enhver. Jeg spurgte da, er det Deres Majestæts Befaling, at jeg skal hente dem? Han svarede bestemt «ja», men udbrød derhos, idet jeg allerede var i Døren, «Rolighed vil jeg have til det sidste, det siger jeg Dem». Jeg forstod ei om Ytringen var rettet imod mig, som jeg dog ei troer, eller brugt i Almindelighed. Jeg begav mig strax igjen hen til Etatsraad Schouw, hvor jeg fandt Alle endnu samlede, for at raadslaae om Udarbeidelsen af en Artikel, hvori de for Publicum vilde retfærdiggjøre deres Underskrivelse af Erklæringen. I det samme kom Jernstøber Lunde og et Par Andre, som jeg ei kjendte, i høieste Grad forbittrede over de nysankomne Efterretninger, og ikke skjulende den Retning, hvorpaa de nu vilde slaae ind. «Hidtil har De talt, nu skulle De faae at see, at vi andre skulle tale et Ord med» var hans Udbrud til mig. Jeg svarede «jeg beder Dem kun Hr. Lunde at meddele Deres Venner, at de her-

værende Mænd ere kaldte til Kongen for at medvirke til Dannelsen af Ministeriet. Jeg underrettede derpaa Monrad, Hvidt, Clausen, Tscherning og Lehmann om Kongens Anmodning til dem, om strax at indfinde sig paa Slottet, hvortil de vare villige.

Jeg gik da sidste Gang tilbage til Slottet Kl. 10½, hvor allerede de tilkaldte Fem kom, og hvor V. Moltke, C. Moltke, Bluhme, Bardenfleth og Schøler vare tilstede. Bardenfleth var inde hos Kongen. Jeg var i høi Grad angreben af alt det Passerede, næsten syg, og da jeg ei vilde befatte mig videre med Ministeriets Dannelse, hvori jeg, efter at det danske Parties Program nu maatte blive gjeldende, og derhos i flere indre Forhold Grundsætninger blive fulgte, som jeg tidligere, som Regjeringsmand, havde erklæret mig imod, saa bad jeg Adjutanten melde Bardenfleth, at jeg var gaaet hjem.

Efter hvad der fra paalidelig Haand (fra Tscherning gjennem Etatsraad Suhr) er mig sagt, fik de enkelte paa-tænkte 5 Mænd først privat Audients hos Kongen. Vilh. Moltke overtog sig derpaa at danne Ministeriet, og bragte efter en Conference med Kongen, (om Flere deltog i denne, veed jeg ei) den senere endelig antagne Ministerliste (hvorpaa Clausen ei var optagen) dog saaledes at Krigsministerens Navn var ladet in blanco, ud til de 5 Herrer, som vare anviste deres eget Værelse. Clausen tog da strax sin Hat og gik. Tscherning vilde gjøre det samme, men de andre især Lehmann, formaaede ham til at blive endnu noget, og Lehmann gik ind til Kongen. Noget efter kom V. Moltke ud med Listen fra Kongen, hvorpaa Tscherning nu var optagen som Krigsminister. Denne erklærede imidlertid for Moltke at han ei kunde modtage Posten, med mindre Kongen vilde ganske følge

hans Forslag med Hensyn til Krigsstyrelsen; naturligvis forbeholdende sig at entledige ham, naar han ei bifaldt hans Hovedanskuelser. V. Moltke bragte Kongen denne Erklæring, og efter nogen Raadslagning, blev af Moltke paa Kongens Vegne svaret, at han indrømmede Tchernings Fordring, hvorefter han modtog denne og udtalte sig meget venskabeligen imod ham. Dermed var det ny Ministerium dannet.

Meningerne om min Handlemaade under disse Forhandlinger kunne være delte. Jeg har dog den Beroligelse, at jeg har handlet efter min bedste Overbevisning, og at jeg endnu i det Væsentlige under samme Forhold vilde handle paa samme Maade. Det var saa kritiske Øieblikke, at det gjaldt at redde Fædrelandet fra øieblikkelig Oplosning og indvortes Uroligheder, som andetsteds vare Dagens Orden, og det er dog opnaaet, meest ved Kongens honette Tænkemaade.

Den 9de Juni 1848.
